

Cilt / Volume: 14, Sayı / Issue: 28, Sayfalar / Pages: 768-793

Araştırma Makalesi / Original Article

Received / Alınma: 26.12.2023

Accepted / Kabul: 14.04.2024

ASKERİ BİR DOKTRİN OLARAK GAYRİ NİZAMİ HARP: SOSYOLOJİK VE TAKTİK YAPININ İDEOLOJİ KAVRAMI ÜZERİNDEN ANALİZİ

Anıl TAVŞANTEPE¹

Öz

Devletlerin güvenlik politikalarına yön veren gayri nizami savaş olgusu güçsüzlerin, güçlüye karşı yürüttüğü asimetrik ve ideolojik bir mücadeledir. Toplumsal yaşantıdan bağımsız irdelenemeyen düzensiz savaş kavramı günümüzün siyasal ve sosyolojik koşulları içinde, asimetrik bir etki alanı yaratmaya başlamıştır. Burada geleneksel veya konvansiyonel savaş anlayışının öneminin azalması; yıkıcı, asimetrik aktörlerin başını çektiği gayri nizami savaş konseptinin geliştirilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu çalışmada devletlerin güvenlik paradigmalarına yön veren, dışa ve içe dönük tehdit algılamalarını farklılaştıran gayri nizami savaş doktrinleri, ideoloji ve askerî taktik bağlamında tartışılacaktır. Araştırmamızın temel iddiası, gayrin nizami yöntemlerle yürütülen savaşların sosyal ve ideolojik gerçeklikle aynı düzlemde birbiriyle kesiştiğidir. Gayri nizami harbin teknik ve metodolojik yapısıyla ilişkilendirilen Ayaklanmaya Karşı Koyma, Psikolojik Harp, Kontrgerilla Harekâtı ve Gayri Nizami Kuvvetlere Karşı Harekât gibi askerî taktiklerle bütünleşen çeşitli yaklaşımların ideolojik, sosyolojik ve felsefi arka planının anlamlandırılması akademik literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu çerçevede gayri nizami harbin ideolojik, sosyolojik ve askerî taktik boyutunun geniş bir ekseninde değerlendirilebilmesi için konvansiyonel savaş anlayışının değişim ve dönüşümünün tartışılması gerekmektedir. Çünkü askerî kuvvet ve organizasyonların ağırlık merkezine yerleştiği geleneksel savaş konseptlerinin değişime uğramasında siyasal ideolojilerin rol oynadığı ifade edilebilir. Dolayısıyla gayri nizami harp doktrinlerine gelindiğinde, ideolojinin yıkıcı etkisiyle savaşın yönü değiştiği, harbin askeri olmaktan daha çok siyasal ve sosyolojik bir boyuta evrildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gayri Nizami Harp, İdeoloji, Ayaklanma, Taktik

Jel Kodları: H56

¹ Arş. Gör., Millî Savunma Üniversitesi, Beşerî ve Sosyal Bilimler Bölüm Başkanlığı, atavsantepe@kko.msu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-4116-2791

Atıf/Citation

Tavşantepe, A. (2024). Askerî bir doktrin olarak gayri nizami harp: Sosyolojik ve taktik yapının ideoloji kavramı üzerinden analizi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(28), 768-793.

UNCONVENTIONAL WARFARE AS A MILITARY DOCTRINE: ANALYSIS OF SOCIOLOGICAL AND TACTICAL STRUCTURE THROUGH THE CONCEPT OF IDEOLOGY

Abstract

The phenomenon of unconventional warfare, which directs the security policies of states, is an asymmetrical and ideological struggle waged by the weak against strong. The concept of irregular warfare, which can not be considered independent from social life, has begun to create an asymmetrical sphere of effect in today's political and sociological conditions. In this case the declining importance of the thought traditional or conventional warfare has resulted in the development of the concept of irregular warfare led by asymmetric, disruptive actors. In this research, unconventional war doctrines that shape the security paradigms of states and differentiate their outward and inward threat perceptions will be discussed in the context of ideology and military tactics. The main claim of our research is that wars waged with unconventional methods intersect with social and ideological reality on the same plane. Making sense of ideological, sociological and philosophical background of various approaches that integrate with military tactics such as Counterinsurgency, Psychological Warfare, Counterterrorism Operations, Opposing of Irregular Forces, which are associated with the technical and methodological structure of irregular warfare, will contribute to the academic literature. In this framework, in order to evaluate the ideological, sociological and military tactical dimensions of irregular warfare on a broad axis, it is necessary to discuss the change and transformation of conventional warfare. Because it can be stated that political ideologies have played a role in changing the traditional concepts of war, in which military forces and organizations are at the center of gravity. Therefore, it was concluded that when it came to the doctrines of irregular warfare, the direction of the war changed with the destructive effect of ideology, and the war evolved into a political and sociological dimension rather than a military one.

Keywords: Irregular War, Ideology, Insurgency, Tactics

Jel Codes: H56

1. GİRİŞ

Savaş ve güvenlik kuramlarında askerî bir doktrin olarak nitelendirilen gayri nizami harp, XXI. yüzyılın siyasal ve toplumsal düşüncesini derinden etkileyen bir savaş yöntemidir. Savaş ve güvenlik anlayışlarının felsefi ve sosyolojik analizi yapılırken, gayri nizami harp unsurlarının geniş bir yelpazeden irdelenmesi önem taşır. Bu çerçevede gayri nizami harp birden fazla devletin orduları arasında meydana gelen simetrik, düzenli veya konvansiyonel muharebeler dışında siyasal bir amaç güden bir silahlı çatışma faaliyetidir (Özdemir, 2021, s. 564). Bir başka tanıma göre de 'güçsüz olanın güçlü olan karşısında dengeyi sağlamasının ve mücadele edebilmesinin en etkin yolu' olan bir devrimci savaş taktiğidir (Özcan & Özdemir, 2022, s. 13). Ayrıca, savaş dışı bir harekât olan gayri nizami harp askerî taktik ve strateji düzeyinde simetrik bir yapılanmayı içeren konvansiyonel harplerden bağımsız bir

kümelenmeye karşılık geldiği için, geleneksel savaş ve gayri nizami harp anlayışlarının karşılıklı olarak irdelenmesi mümkündür. Bunun için ilk etapta konvansiyonel/geleneksel anlamda kendisini gösteren savaş anlayışının, savaşın tanımı ve icra prensipleri doğrultusunda analiz edilmesi, buradan hareketle de geleneksel savaş anlayışını radikal bir biçimde değişikliğe uğratan etmenlerin sistematik olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Çünkü konvansiyonel savaş anlayışının günümüzün şartlarında etki ve öneminin azaldığı, aynı zamanda askerî konsept ve doktrinlere yön vererek, geleneksel prensipler doğrultusunda icra edilen harbin metodolojik yapısının kökten değiştirdiği öne sürülebilir.² Bu noktada araştırmamız kapsamında şu argüman gündeme getirilebilir: Geleneksel savaşların yerini alan gayri nizami harp, ideolojik ve politik düzlemde şekillenen bir ağırlık merkezine sahip olması dolayısıyla felsefi, sosyolojik eksende değerlendirilebilir. Diğer bir deyişle, düzensiz unsurlarca icra edilen savaşların sadece askerî taktik, strateji, konsept ve doktrinler etrafında şekillenen parçalı bir yapıyla sınırlandırılmaması ama aynı zamanda muharebelerin; ideolojik, politik, sosyolojik denkleminin, bütüncül bir merkezde toplanması gerekir.

Bunun yanında, gayri nizami harbin taşıyıcı kolonlarını teşkil eden toplumsal isyanlar, ayaklanmalara karşı koyma, kontrgerilla tipi faaliyetler, spesifik olarak ideolojik, siyasal denklemlerle koordineli olarak ele alınabilmektedir. Devletlerin siyasal ve sosyolojik gerçekliği göz önüne getirildiğinde, gayri nizami harbin taktik seviyesini teşkil eden ayaklanma ve isyan tipi hareketler gerilla harbine dönüşür. Bununla beraber asimetrik terör eylemleriyle iç içe geçen ideolojik dünya görüşleri, giderek düzensiz savaşların³ ana

² Her askerî harekât ve organizasyonda sınırları keskin hatlarla çizilmiş çeşitli konsept ve doktrinler söz konusudur. Askerî operasyonlara yön veren harekât planlaması, icra safhası, sevk ve idare gibi çeşitli etmenler, belirli konsept ve doktrinlerin ortaya koyduğu temel anlayışlar çerçevesinde anlaşılabilir durumdadır. Devletlerin kendi jeopolitik ve jeostratejik hedefleri doğrultusunda icra ettikleri harplerde elde ettikleri askerî ve stratejik kazanımlar sonucunda belli başlı konsept ve doktrinlerin geliştirildiği görülür. Burada konsept kavramı devletlerin savaş sanatına bakış açısından ayrı düşünülmeksizin temellendirilen, gelecekte icra edilecek olan harp ve muharebe yapısına ilişkin olarak yapılandırılan askerî anlayış ve stratejilerin bir ürünüdür. Geleceğin savaş ortamında devletlerin millî güvenliğine ve bütüncül yapısına zarar verebilecek ne türden tehdit potansiyellerinin olabileceğine dair geliştirilen uzun vadeli planlamalar askerî konsept kategorisinde değerlendirilir. Askerî doktrinler ise bir muharebenin hangi yöntemler doğrultusunda icra edileceği, birliklerin nasıl sevk ve idare edilmesi gerektiği, askerî teşkilatlanmaların harbin türlerine göre (konvansiyonel, düzensiz/gayri nizami, asimetrik vb.) nasıl şekillendirilebileceğiyle ilgili keskin prensip ve normlar ortaya koyar.

³ Gayri nizami harp yöntemi ele alınırken, düzensiz savaş (irregular warfare) ile konvansiyonel olmayan savaş (unconventional warfare) faaliyetlerinin birbiriyle karıştırıldığı gözlemlenir. Düzensiz savaş, çok merkezli ünitelerce icra edilen, uzun süreli ve ne zaman neticelendirileceğine dair bir öngörünün olmadığı, konvansiyonel savaşları dengeleyeceği düşünülen bir harp türüdür (Irregular Warfare, 2007, s. 5). Düzensiz savaş tipinin ana çerçevesi; popülasyon merkezli, yerel halkın psikolojik, ideolojik ve politik eğilimlerini çeşitli yöntemlerle etki altına alınmasına dayandırılır (Irregular Warfare, 2007, s. 9). Dolayısıyla düzensiz savaşlarda temel maksat, şiddet kullanmak suretiyle meşruiyet kazanmayı hedefleyen devlet dışı aktörlerin, belirli bir bölgede var olan yerel popülasyonu kendi tarafına çekebilmek için asimetrik yöntemlere başvurmasıdır (Irregular Warfare, 2007, s. 6). Gayri nizami harp (unconventional warfare) ise düzensiz savaş türünden de bağımsız değerlendirilmemekle beraber, geniş çaplı askerî veya paramiliter unsurların kullanıldığı operasyonlarda yerel veya taşeron (proxy)

güzergâhını belirleyen kritik bir faktör haline gelir. Böyle bir durum için gerilla taktiğiyle örtüşen isyan, başkaldırı hareketlerinin özellikle sol ve anarşist fraksiyonlarla birbirine eklemlendiği söylenebilir. Bu nedenle anarşist ve sol bir ideolojik asimetrinin savaşta belirleyici bir etken olduğu savunulmaktadır. Bahsi geçen sol ideolojik asimetri, savaşın sosyo-kültürel oluşumunu temsil eder. Bu yüzden konvansiyonel olmayan yöntemler ışığında icra edilen askerî faaliyetler, hem kültürel hem de ideolojik asimetriyi gözeterek şekillendirilmesi söz konusudur. Çünkü kültürel, ideolojik ve politik bir zeminde yürütülen mücadeleler; silahlı olmayan ve yıkıcı niteliği dışlayan hareket tarzını ifade eder. Burada kültürel ve ideolojik denklem üzerinden yürütülen silahsız mücadele tekniği ise gayri nizami harpte *psikolojik harekât* yöntemiyle özdeşleşir.

Diğer yandan, konvansiyonel harp doktrini, klasik savaş anlayışının tanımı ve genel ilkeleri doğrultusunda incelenebilir. Çünkü düzensiz yöntemlerle icra edilen gayri nizami harbin genel ilkelerinin siyasal ideolojiler üzerinden anlamlandırılabilmesi için klasik savaş anlayışlarının tartışılması önem arz etmektedir. Özellikle devletler yeni nesil savaşlarda geleneksel olmayan, asimetrik tehditlere karşı önleyici, caydırıcı tedbirlere almak suretiyle yeni savunma politikaları geliştirirken, siyasal ideolojileri merkeze aldıkları görülür. Bu doğrultuda, siyasal ideoloji ile gayri nizami harp arasında cereyan eden ilişki devletlerin yıkıcı, düzensiz tehditlere karşı oluşturdukları güvenlik politikaları bağlamında düşünülmesini mümkün hale getirir. Bahse konu düzensiz tehdit yapılarına karşı geliştirilen askerî güvenlik ve stratejilerin anatomisi mercek altına alındığı takdirde, konvansiyonel savaşların etkisini yitirdiği gözlemlenir. Burada klasik savaş yöntemlerindeki radikal kopuşun, siyasal ideolojiler kaynaklı olduğu temellendirilebilir.

Bu anlatılanlar ışığında, gayri nizami harbin ideolojik ve politik ekseninde klasik savaş anlayışını kökten dönüştürdüğü savı analiz edilirken, ABD Ordusu'nun Field Manual başlıklı askerî talimnamelerine yer verilmesi uygun olacaktır. Örneğin, İngiliz Subayı General Frank Kitson'ın *Low Intensity Conflict* adlı eserinde belirttiği gibi, İngiliz ve ABD Ordusu, gayri nizami harbe hazırlıksız yakalanarak askerî açıdan daha önce tecrübe etmediği Kuzey İrlanda Ayaklanma Hareketleri, Vietnam Savaşı (Kitson, 1971, s. 13) gibi birtakım kritik dönüm noktaları, askerî tarihte iz bırakmıştır. Diğer bir deyişle, gayri nizami harbin taktik, operatif faaliyetler doğrultusunda askerî talimnameler üzerinden uygulanışı, ağırlıklı olarak İngiliz ve

---

aktörlerin stratejik hedefler için kullanıldığı (isyancılar, milisler, gerillalar vb.) dış destekli örtülü faaliyetler bütünü ifade eder.

Amerikan Ordusu'nun geçmişte elde ettiği tarihsel ve askerî tecrübeler ışığında belirli bir kalıba oturmuştur. Muharebe sahasında tecrübe edilen ve bu tecrübenin ışığında hayatî dersler çıkarılan çok katmanlı operasyonların, çeşitli talimnameler üzerinden askerî konsept ve doktrine dönüştürüldüğü ileri sürülmektedir. Dolayısıyla devletlerin güvenlik politikalarını destekleyen bu talimnamelerin, günümüzün değişen savaş ortamına uygulandığı altı çizilmesi gerekir.

Bu bağlamda, araştırmanın belkemiğini oluşturan hipotez şudur: Siyasal ideolojiler, klasik savaş anlayışının metodolojik yapısını dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Burada savaşın kademeli şekilde, siyasal ve ideolojik bir zemine oturarak düzensiz, asimetric bir forma evrildiği hipotezi temellendirilirken, birincil kaynaklara başvurulacak, literatür taraması ve içerik analizi yapılacaktır.

2. PSİKOLOJİK HARP KAVRAMI VE AYAKLANMALAR

Psikolojik harp geçmişten günümüze, savaşın gerektirdiği ön koşullar etrafında, farklı taktik yaklaşımlarla icra edilen bir harp sanatıdır. Sun Tzu *Savaş Sanatı* başlığını taşıyan eserinin *savaşta strateji* bölümünde psikolojik savaş tekniğine ilişkin taktik seviyede yaklaşım geliştirdiği görülür. Her ne kadar düşünür, psikolojik savaş doktrinine ilişkin detaylı bir askerî metodoloji geliştirmemiş olsa bile savaş stratejisinde boyutlandırılan askerî meselelerin, gayri nizami harp unsurlarına yönelik olarak sert güce başvurulmaksızın icra edilen operatif faaliyetlerin zeminini teşkil ettiği iddia edilebilir. Sun Tzu 'savaş sanatının en pratik kavramı, düşman ülkesini tümüyle, zarara uğratmadan ele geçirme fikridir' der (Sun Tzu, 2008, s. 49). Nitekim bir devletin, hasım veya düşman unsurlara karşı askerî kuvvet kullanımıyla yürüttüğü mücadele tek başına yetersizdir. Sun Tzu'ya göre esas olan askerî/sert güç kullanmadan elde edilecek olan bir zaferdir. Bu yaklaşıma göre bir lider, düşman ordusunu savaşmadan ele geçirmelidir (Sun Tzu, 2008, s. 49). Görüldüğü gibi bir savaşta askerî kuvvete başvurmaya gerek kalmadan, doğrudan sıcak çatışmaya girmeden yürütülen mücadele, askerî stratejide oldukça önemli bir çabayı beraberinde getirir. Günümüzde psikolojik harp teknikleri çerçevesinde, düşman unsurlara karşı icra edilen askerî mücadelede, silahlı bir kuvvet kullanımının yanı sıra psikolojik ve moral üstünlüğe dayandırılan bir taktiğin geliştirildiği görülür. Dolayısıyla Sun Tzu'nun altını çizdiği şekliyle, savaşmadan yürütülen mücadele stratejisi, günümüzde düzensiz ve asimetric tehditlere yönelik kullanılan psikolojik harp yönteminin askerî bir doktrin olarak formüle edilmesine kaynaklık etmiştir.

Bunun yanında, gayri nizami harpte düzensiz, asimetric terör odaklarıyla yapılan mücadelede kullanılan psikolojik harp tekniği, kitlelerin bir devletin millî çıkarları ekseninde yönetilip,

manipüle edilmesinde kritik bir işleve sahiptir. Gayri nizami harbin bir yan dalı olarak nitelendirilebileceğimiz psikolojik harp, düzensiz kitlelerin meşru yönetimlere karşı ideolojik ve politik düzeyde karşıtlık oluşturacak şekilde örgütlenerek ayaklanmalarını engellemeye ve sivil halkın güvenini kazanmaya dair geliştirilen bir harp tekniğidir. FM 33-5 numaralı *Psychological Warfare in Combat Operations* isimli askerî talimnameye göre psikolojik harekât, silahlı bir mücadeleden farklı olarak savaş ve barış dönemlerinde bilgi veya düşüncenin çeşitli iletişim vasıtalarıyla yayılıp, hedef kitlelerin zihin, duygu veya düşünce dünyasının şekillendirilerek, hasım unsurların moral ve motivasyonunun düşürülmesi anlamında kullanılan askerî bir harp tekniğidir (FM33-5, 1949, s. 2). Dolayısıyla düzensiz savaş yöntemleriyle icra edilen gayri nizami harpte, devlet yönetimine karşı isyan ve başkaldırı eylemlerinde bulunan hedef kitlenin duygu ve düşünce dünyasına etki ederek, ayaklanma hareketinin bastırılması askerî bir doktrin ve strateji ekseninde gerçekleştirilir. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, düzensiz ünitelerce gerçekleştirilen ayaklanma hareketlerinin ideolojik bir asimetri oluşturarak, kamu düzenini hedef almasıdır.⁴ İdeolojik bir motivasyonla kolektif bir hareket tarzı oluşturan bu örgütler devrimci savaş stratejisiyle hareket etmektedir. Ayrıca, FM 3-24 numaralı *Counterinsurgency (Final Draft)* isimli askerî yayına bakıldığında hem psikolojik harekât hem de isyan hareketlerinin bastırılmasıyla ilgili ideolojik ve politik bir yelpazedeki meselenin irdelendiği görülür. Bahse konu talimnamede belirttiği üzere ayaklanma hareketleri bir ülkenin siyasal, ekonomik, askerî ve hukukî yapısını tehdit eden ve ülkeleri iç savaşa sürükleyen *devrimci savaşlar*dır (FM3-24, 2006, s. 1-1,1-2). Öyle ki psiko-sosyal boyutuyla ağırlık kazanan bu savaşlar, konvansiyonel harpten farklı olarak -devletler arasında icra edilen muharebelerden de tamamen ayrı bir biçimde- bir

⁴ Gayri nizami harp harekâtında, düzensiz birimlerin zemin hazırladığı asimetrik etkiler yeni nesil savaşlarda tartışma konusu olmaktadır. O kadar ki askerî strateji bağlamında yeni nesil savaş yapısı değerlendirilirken, soğuk savaş tehdit paradigmasının stratejik ve istihbarî açıdan çöktüğü ve bunun yerine geleneksel olmayan, gayri nizami tehditlerin daha ağır bastığı görülür (Buffaloe, 2006, s. 10). Dolayısıyla gayri nizami harbin taktik ve strateji boyutunun anlamlandırılabilmesi için ‘asimetrik etki’ ve ‘çatışma asimetrisi’ kavramlarının geniş bir yelpazedeki analiz edilmesi kritiktir. Burada ‘dost ve düşmanın aynı (eş değer) kuvvet unsurları arasındaki muharebeler, simetrik; aynı (eş değer) olmayan kuvvet unsurları arasındaki muharebeler ise asimetrik’ (Toptaş, 2009, s. 87). Dolayısıyla bir çatışmanın simetrik veya asimetrik bir niteliğe sahip olup olmamasının temel ölçütü dost ve düşmanın birbirine karşı teknolojik, askerî, istihbarî veya lojistik üstünlüğüyle doğrudan ilişkilidir. Muharebe alanında nitelik bakımından farklı imkân ve kabiliyetlere sahip olan birlikler, birbiriyle mücadele ederken karşıt veya hasım olarak belirlenen tarafların zafiyetlerini, hassasiyetlerini kendi lehine çevirme gayreti içindedir. Eş deyişle, hasımın zayıf yanları güçlü bir istihbarat koordinasyonu ile analiz edilir ve buna göre kırılabilirlik arz eden kritik noktalar istismar edilerek psikolojik, moral üstünlük sağlanır. Askerî strateji uzmanlarına göre asimetrik çatışma genel olarak düşman kuvvet unsurları üzerinden büyük çapta psikolojik bir etki yaratarak, hasım üzerinde bir şok dalgası veya kafa karışıklığı yaratır (Metz & Johnson, 2001, s. 5). Böylece kuvvet bakımından üstün olan hasımın, savaşa iradesi zayıflatılarak hareket kabiliyetinin kısıtlanmasına ortam hazırlanır.

ülkenin siyasal ve sosyal sistemini dönüştürmeye yönelik olarak icra edilen devrimci bir asimetrik iç savaş kategorisinde değerlendirilir.

Öte taraftan, devrimci savaşların psikolojik ve ideolojik harple aynı kategorik çerçevede birbiriyle kesiştiği ifade edilebilir. Ne var ki gayri nizami harp unsuru olan psikolojik savaşta hedef kitlelerin ideolojik dünya algısını oluşturan duygu dünyası ve düşünce sistemleri göz ardı edilmemesi gereken kritik bir faktördür. Burada devrimci ve ideolojik savaşların psikolojik harpteki karşılığı geniş bir boyutta analiz edilebilmesi için 1952 yılında kaleme alınan *İdeolojik Savaş* konulu CIA raporunu gözden geçirmek faydalı olacaktır. Söz konusu olan CIA raporunda ideoloji nosyonu; belirli bir sosyal sistem içinde kümelenmiş temel inanç motivasyonlarını ortaya koyarken, ideolojik savaş ise sahip olduğumuz sosyo-politik sistemin hasım kuvvetlere kabul ettirilebilmesi maksadıyla düşmanın ideolojik kaynaklarına yapılan planlı saldırıyı ifade etmektedir (Ideological Warfare, 1952, s. 1). Soğuk Harp döneminde dokümanite edilen bu gizli raporda, devrimci ideolojik sistemlere karşı yürütülen karşı-propaganda ve psikolojik harekât meselelerinin detaylı bir şekilde üzerinde durulduğu görülür. O kadar ki oldukça güçlü bir siyasal ve ideolojik sisteme sahip olan ve bu ideolojik sistem üzerinden psikolojik harp yürüten Sovyetler'in konvansiyonel harp tekniklerinden bağımsız olarak Leninizm ve komünizm düşüncelerini global ölçekte yayma gayretlerinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla Batı Bloğu'nu asimetrik çatallaşmalar yaratarak tehdit eden, aynı zamanda kültürel asimetri üzerinden psikolojik bir tehdit algısını empoze eden Sovyet sisteminin beslendiği ideolojik damarın Marksist dünya görüşü ile özdeşleştiği söylenebilir. Sonuç olarak, Sovyetler'in de bu ideolojik eksen üzerinden asimetrik etkiler doğuran psikolojik harbi icra ettiği görülür.

Bunun yanında, 1984 yılında kaleme alınan *Psychological Operations in Guerilla Warfare* başlıklı CIA raporunda göze çarpan belli başlı kritik bir detaylar söz konusudur. Ne var ki psikolojik harp, gerilla savaşında özel harp örgütlenmelerine⁵ karşı yürütülen taktik ve operatif seviyedeki mücadelede, çok katmanlı propaganda tekniklerini kapsayacak şekilde

---

⁵ Özel Harp (special operation) kavramı, askerî birlikler tarafından bir ülkenin stratejik amaçları doğrultusunda, hedef ülke veya bölgeye yönelik icra edilen örtülü, istihbari faaliyetlerin bütünüdür. Özel harp, konvansiyonel savaşa destek olan bir yan unsur olarak ya da konvansiyonel savaştan bütünüyle bağımsız bir biçimde kullanılabilir. Özel harp operasyon tekniğinde, hedef ülkenin bölge halkı; isyancı unsurlar veya düzensiz kuvvetler şeklinde teşkilatlandırılabilir (FM3-18, 2004, s. 2-1). Tarihsel olarak bu faaliyet tipi mercek altına alındığında, 1940 yılında Almanya'nın Batı Avrupa'yı işgal etmesiyle beraber, İngilizler tarafından, işgal edilen ülkelerde sivil mukavemet unsurlarını örgütlemek ve istilaya karşı direniş oluşturmak maksadıyla kurulduğu görülür (FM3-18, 2004, s. 1-1). Ancak özel harbin askerî bir doktrine dönüşmesinde Amerikan Ordusu'nun 1942 yılında Filipinler'de icra ettiği askerî faaliyetlerin etkisi olduğu ifade edilmelidir. Burada özel harp, Filipinler yarımadası olan Bataan'ın, Japonlar tarafından istila edilme sürecinde, Amerikan Ordusu'nun gerilla tipi sivil direniş kuvvetlerini, işgalci Japon ordusuna karşı organize ettiği bilinmektedir (FM 3-18, 2004, s. 1-3).

kullanıldığı görülür. CIA raporuna göre gayri nizami harpte gerilla örgütleri, çok güçlü bir psikolojik motivasyona ve siyasal, ideolojik bir öz-farkındalığa sahiptir (Psychological Operations in Guerilla Warfare, 1984, s. 2). Psikolojik harp ve karşı propaganda, ilk etapta bu ideolojik motivasyon kaynağını yok etmeyi amaç edinmek zorundadır. Gerilla örgütlerine karşı yürütülen asimetrik ve silahsız mücadelede sürecinde; psikolojik harp unsuru olan hedef kitle analizini hesaba katarak sosyal grup dinamiklerine odaklanmak önem arz eder (Psychological Operations in Guerilla Warfare, 1984, s. 11). Çünkü gerilla birimleri hakim oldukları bölgelerdeki popülasyonu kendi lehine kullanma gayreti gütmektedir. O kadar ki gerilla üniteleri, sosyal grup dinamikleri üzerinden yürütülen çok yönlü, sinsi propagandayla alan hakimiyeti kurulmaya çalışılan bölgedeki nüfusu etkileme ve kontrol altına alma gayretleri içindedirler. Bu nedenle gerillanın esas amacı, kendi ideolojik savaşını haklı göstermek maksadıyla bölge halkının/hedef kitlenin duygu, düşünce ve eylemleri üzerinden manipülatif bir etki yaratmaktır (Psychological Operations in Guerilla Warfare, 1984, s.11). Devlet güvenliğini sarsmayı amaç edinen bu tür örtülü faaliyetlerde, psikolojik harbin meşru yönetimlere karşı silahsız bir ideolojik aygıt olarak kullanıldığı açıktır. Bilhassa hedef kitlenin duygu ve düşünce dünyasına hakim olmak suretiyle sosyal grupların ideolojik eğilimlerini ters yüz etmeyi amaç edinen gerilla ünitelerinin, psikolojik harp teknikleri üzerinden sivil yönetimin otoritesini sarsmayı hedefledikleri görülmektedir. Bahse konu CIA raporunda, psikolojik harp aracılığıyla kamu düzenine de zarar verilerek bir ülkedeki yönetimin *baskıcı*, *emperyal* gibi söylemsel etiketler aracılığıyla yaftalandığı ve bunun sonucunda bölge halkının yönetime karşı kışkırtıldığı tespit edilmiştir.

3. SAVAŞIN DÖNÜŞÜMÜ BAĞLAMINDA KONVANSİYONEL VE GAYRİ NİZAMİ HARP

Devlet güvenliği için yıkıcı bir pratiğe sahip anarşist, sol fraksiyonlar tarafından zemin hazırlanan ayaklanma hareketleri ve gayri nizami gerilla savaşları, devletlerin millî güvenlik paradigmaları ve tehdit algılamalarında radikal bir değişikliğe yol açmıştır. Bu nedenle savaşın geleneksel karakteristiğinin önemli ölçüde dönüşmesine sebebiyet veren ideolojik tabanlı gayri nizami harp kavramı, devletlerin savaş ve güvenlik yöntemlerine ilişkin geleneksel sınırlamaların ötesinde, farklı düzeylerde tedbirlerin alınmasını gerekli hale getirmiştir. Ayrıca, devlet güvenliğinde iç tehdit unsuru olarak nitelendirilen bölücü ve yıkıcı faaliyetler, siyasal bir amaca sahip olmakla birlikte ideolojik bir dünya görüşü tarafından eylemleri domine edilen terör odaklı politik yapılanmalar olduğu ifade edilebilir. Siyasal bir projeyi hayata geçirmeyi amaç edinen örgütler, devletlerin sahip olduğu konvansiyonel

birliklerden farklı yöntemler kullanarak (gerilla taktikleriyle örtüşen ayaklanma, başkaldırı, isyan, sivil itaatsizlik, casusluk, sabotaj vb.) dar bir alanda savaş ve çatışma ortamı yaratma gayreti içinde oldukları bilinir. Albay Virgil Ney'in sivil mukavemet metotları olarak belirttiği 'sabotaj, espionaj, suikast, tedhiş, adam kaçırma, yıkıcı faaliyetler, propaganda ve gerilla savaşı' (Ney, 2019, s. 11) gayri nizami harbin askerî faaliyetleri kapsamı içine girer. Burada gerilla örgütlerinin⁶ askerî taktikler kullanarak, düşman unsurların iradesini etkisiz hale getirmek maksadıyla gayri nizami harp metotların, konvansiyonel birliklere karşı kullandığı görülür. Bu nedenle konvansiyonel birlikler yıkıcı ve bölücü niteliğe sahip gerilla hareketlerine karşı kontrgerilla konsepti geliştirmiştir. Kontrgerilla özel harp veya düşük yoğunluklu çatışma durumunda, yıpratıcı bir tehdit unsur olarak devreye sokulan isyancı gerilla birliklerine karşı, askerî mücadele taktiğini ifade etmektedir. Virgil Ney'e göre ideolojik bir eksene sahip gerilla mücadelesi ile kontrgerilla harekâtı, komünist ve demokratik ülke bloklarında cereyan eden iki taraflı mücadele taktiğini ifade eder (Ney, 2019, s. 13). Öyle ki 1946 senesinde Filipinler'de gerilla teşkilatı hüviyetiyle açığa çıkan Halk Kurtuluş Ordusu, var olan kamusal ve siyasal sistemi alt üst ederek, bunun yerine komünist bir rejim kurma gayesini tebarüz ettirmiştir (Ney, 2019, s. 14). Filipinler Savunma Bakanı Magsaysay ideolojik ve siyasal motiflerle örgütlenen, konvansiyonel bir birlik imajına sahip gerilla birliklerine karşı, kontrgerilla faaliyeti yürütmek suretiyle nizamî orduyu disipline ederek aktif bir mücadele stratejisi ortaya koymuştur (Ney, 2019, s. 14). Dolayısıyla düzenli ordularca icra edilen kontrgerilla operasyonları⁷ sadece gerilla örgütlerinin silahlı kanadını

⁶ Gerilla, gayri nizami kuvvetler olarak belirli bir siyasal rejime veya ideolojiye itaat etmek istemeyen sivil halkın silahlı cephesini meydana getirir (Hughes & Robson, 2022, s. 52). Gayri nizami kuvvetlere karşı harekâtta (Opposing Irregular Forces/OPFOR) gerilla birlikleri, sosyal katmana yayılan halk destekli ayaklanma hareketlerinin bir parçası olarak görülür. Gayri nizami veya düzensiz unsurlardan oluşan gerilla kuvvetleri, komuta kontrol yapısı, askerî taktikler ve teknikler itibarıyla düzenli/konvansiyonel orduları andırmaktadır (TC7-100.3, 2014, s. 3-1). Ancak yine de gerilla kuvvetleri çatışma ortamında kullandıkları gayri nizami harp yöntemleri nedeniyle uluslararası hukuk normlarının çizdiği kuvvet kullanma sınırlarının dışına çıktığı ve bu nedenle de devletlerin genel kabul görmüş konvansiyonel birlikleri arasında yer almadığı açıktır.

⁷ Gayri Nizami Kuvvetlere Karşı Harekât olarak nitelendirilebileceğimiz kontrgerilla operasyonları şunu ifade eder: Bir ülkede meşru yönetime ve kamusal düzene karşı patlak veren gerilla hareketlerine karşı hem sivil otoritelerin hem de meşru hukuk normlarının egemenliğinde sürdürülen askerî faaliyetler bütününe kontrgerilla faaliyeti denir. Sivil ve askerî bürokrasi iş birliği etrafında operatif bir etkinliğe dönüşen kontrgerilla, ayaklanmalara karşı koyma taktik ve stratejisinin hangi koşullarda tatbik edilebileceğine dair izlenen yöntemdir. *Irregular Opposing Forces* ismini taşıyan askerî talimname irdelendiğinde, ayaklanma ve gerilla hareketlerine karşı yürütülen kontrgerilla faaliyetlerinin etkili bir şekilde sürdürülebilmesi için şu koşulların sağlanması gerektiği sonucuna varılmıştır:

- Başkaldırı hareketleri ve gerilla kuvvetlerine sempati duyan sivil halkın, yerel direniş aktörleriyle bağlantısı kesilmesi ve bunun sonucunda meşru yönetime olan bağlılığın yeniden tesis edilmesi,

- Sosyal demografide meydana gelebilecek olası etnik çatışmanın önlenmesi ve aynı zamanda etnik farklılaşmalardan, ideolojik asimetriden doğabilecek her türlü tansiyonun olabildiği ölçüde azaltılması,

ortadan kaldırmakla kalmamış ama aynı zamanda sivil nüfuzun ideolojik, politik, sosyal ve ekonomik gerekçelerle gerilla faaliyetlerine olan sempatisi etki altına alınmıştır.

Diğer yandan, gerilla örgütleri taktik seviyedeki savaş ve çatışmayı kendilerine avantaj sağlayacak sınırlı bir mekân veya bölgeye (meskûn mahal, dağlık arazi, nehir, bataklık, çöl vb.) taşıma amacı güttüklerinden dolayı, kısıtlı bir sahada devletlerin sahip olduğu konvansiyonel kuvvetlerin yetersiz kalacağını öngörmek zor değildir. Nitekim bir ülkede iç savaşı tetikleyen bu devrimci isyancılar, hedefledikleri bölgeyi ülke topraklarından koparabilmek için konvansiyonel orduları yıpratın birtakım askerî taktikleri proaktif düzeyde kullanmak zorundadır. Konvansiyonel orduların oldukça kısıtlı hareket imkânı ve tecrübelerinden dolayı devrimci milisler, bu tür zafiyetleri her zaman kendi lehine kullanma gayreti içine girmektedir. Fransız Subay Galula'ya göre isyancı milis kuvvetleri tek başına bir bölgede kuvvet kullanmak suretiyle çatışmaya yaratabilmekte, stratejik inisiyatifi ele geçirmek suretiyle harbin her türlü zamansal, mekânsal veya maddi koşulunu kendi lehine kullanabilmektedir (Galula, 1964, s. 3). Burada düzenli ordu birliklerinin sınırlı tecrübesinden dolayı gerilla savaşına ön ayak olan ayaklanma hareketlerine karşı, alışıl gelmiş askerî bakış açılarıyla örülmüş normların ötesinde, yeni bir savaş anlayışının temellendirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. O kadar ki konvansiyonel orduların belirli bir bölgede icra ettikleri çeşitli faaliyetlerde tecrübe edilen askerî ve istihbarî meseleler, geleneksel savaş anlayışının radikal biçimde değişmesine yol açmıştır. Bilhassa taktik düzeyde icra edilen askerî operasyonlarda maruz kalınan girift, komplike ve öngörülmesi zor tehdit unsurları, savaşın geleneksel prensip ve metotlarla icra edilemeyeceğini göstermiştir. 'Konvansiyonel tehditlere karşı hazırlanan savunma yapısı ve güvenlik anlayışı, üst düzeyde sürat, uyumluluk ve esneklik gerektiren yeni görevler karşısındaki yetersizliğini, bizzat yaşayarak tecrübe etmiş ve bu pahalı tecrübe, teoride ve pratikte reorganizasyon sürecine kapı aralamıştır.' (Öztürk, 2015, s. 24).

Bu noktada konvansiyonel kuvvetlerin harekât tecrübesinde yer almayan tehdit unsurlarının, muharebe alanının kuşatmaları dolayısıyla, alışıl gelmiş terör eylemlerinin ötesinde daha karmaşık ve proaktif yapılanmaları ifade eden tehditlere yönelik yeni bir konsept ve doktrin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu konsept ve doktrinler askerî düzeyde yürütülen savaş taktiklerini ifade ederken, bir yanıyla da bir devletin milli güvenlik stratejilerinin farklı

- Meşru sivil yönetimin sosyo-ekonomik istikrarı sağlayarak genel refah seviyesini arttırabilmek için gerekli her türlü tedbiri alması,

- Gayri nizami hareketleri örtülü veya açıktan destekleyen devlet veya devlet dışı organizasyonların tespit edilmesi ve bunun sonucunda bu tür aktörlerin etki alanının daraltılması gerekmektedir (TC 7-100.3, 2014, s.3-2).

paradigma ve programlar dahilinde yeniden oluşturmasına kaynaklık etmiştir. Bahse konu konsept ve doktrinler *Asimetrik Harekât, Hibrit Savaş, Ayaklanmalara Karşı Koyma (Counterinsurgency), Kontrgerilla Operasyonları, Psikolojik Harekât* şeklinde sıralanabilmektedir. Burada dikkat çekilmesi gereken husus, geleneksel/konvansiyonel savaşlarda yürütülen bütün faaliyetlerin simetrik bir karaktere sahip olması ve aynı zamanda doğrudan askerî strateji ve kültür örüntülerini kapsamıdır. Oysaki taktik harekâta karşılaşılan gerilla kuvvetleri, isyan hareketleri ve buna dayalı olarak şekillenen çeşitli örtülü/istihbari operasyonlar, geleneksel savaş anlayışının ortadan kaldırarak; savaşı sosyolojik, ideolojik ve politik bir noktaya taşımıştır. Yeni nesil savaş biçiminde formüle edilebilecek bu mücadele stratejileri, konvansiyonel harbe karşıtlık oluşturan bir asimetrik karaktere sahip olduğundan dolayı artık savaşların sosyo-politik, ideolojik elemanlarla birbirine eşgüdüm içinde değerlendirilmesini zaruri hale getirmiştir.

3.1. Konvansiyonel/Geleneksel Savaş Anlayışı

Konvansiyonel/geleneksel savaş anlayışının geniş bir açıdan anlamlandırılabilmesi ve buradan hareketle savaşın dönüşüme uğrayan karakteristiğinin ideolojik ve politik yönden irdelenebilmesi için savaş kavramının genel kabul görmüş tanımına yer açılma mecburiyeti vardır. Ayrıca, askerî bir doktrin olan gayri nizami harpte ayaklanma ve isyan hareketlerinin doğrudan etkisiyle beraber, siyasal ideolojilerin hakim savaş paradigmalarını radikal biçimde dönüşüme uğrattığı ifade edilebilir. Fakat geleneksel harp prensipleri⁸ doğrultusunda yürütülen konvansiyonel savaşlarda, politik ideolojilerden bağımsız ve sadece devletlerin güvenlik stratejilerine odaklanan, aynı zamanda millî güvenliğin tesis edilmesi noktasında

⁸ Geleneksel savaş anlayışını yön veren en temel faktör harp prensipleridir. Harp prensipleri her devletin sahip olduğu konvansiyonel birliklerin teşkilat yapısına göre farklılık göstermektedir. Öyle ki Army Doctrine Publication (AC 71940) *Land Operations* isimli talimnameye bakıldığında, operatif ve askerî bir faaliyette harp prensiplerine ilişkin, *vazifenin tayin edilmesi, bu vazifenin taktik ve stratejik seviyede tanımlanması, moral ve motivasyonun üstün tutulması, karşıt düşman kuvvetlerinin inisiyatifini elde geçirmek için etkili bir saldırı planının hazırlanması ve buna dayalı güvenlik tedbirlerinin alınması, her türlü olumsuz duruma karşı hareket esnekliğinin sağlanabilmesi ve stratejik baskınlara karşı koyulması* (Land Operations, 2005, s. 1A-1,1A2,1A3) gibi birtakım ilkelerden bahsedildiği ifade edilebilir. Bahse konu harp prensipleri, bir başka askerî yayın olan *Canada Land Operations*'ta – taarruz, baskın, esneklik, güvenlik vb.- daha dar bir çerçeveden ele alınmıştır (Canada Land Operations, 2008, s. 7-18,7-19). Oysaki konvansiyonel savaşın doğası günümüzde giderek farklı bir hüviyete büründüğünden dolayı sözü edilen geleneksel harp prensiplerinin her savaşa tatbik edilebilmesi mümkün gözükmemektedir. O kadar ki Albay Virgil Ney'e göre gerek gayri nizami harpte gerekse gerilla harbinde geleneksel harp prensipleri ancak bir yönüyle tatbik edilebilir (Ney, 2019, s. 18). Konvansiyonel savaşlarda karşımıza çıkan harp prensiplerinin yanı sıra, gayri nizami savaşların doğasını belirleyen birtakım prensiplerden de bahsedilebilir. Bu genel geçer ilkeler arasında 'halktan emin olma, halk desteği, propaganda, engelleme, şahsi emniyet, hareket tarzları ve teşkilât' yer alır (Ney, 2019, s. 18). Sonuç olarak, ülkelerin düzenli ordularınca icra edilen operatif faaliyetlerin bütününde, askerî norm kümelenmeleri ve buna bağlı olan katı askerî prensipler belirleyici bir faktör olarak konumlandırılırken, düzensiz savaşlara gelindiğinde harbin askerî kurallar manzumesinden soyutlanarak, sosyolojik ve politik bir yapıya doğru evrildiğinden söz edilebilir.

düşmanın ne türden taktik ve yöntemlerle iradesinin kırılabileceğine ilişkin askerî yaklaşımların vurgulandığı söylenebilir. Düzenli veya konvansiyonel savaşlar; geleneksel savaş hukukunda sınırları keskin hatlarla çizilmiş ikili anlaşmaların öznesi konumunda olan askerî kuvvetleri kapsayan bir savaş şeklidir. (Varlık, 2013, s. 124). Burada konvansiyonel güçlerin askerî yönden etkin bir işleve sahip olduğunun altın çizilmesi gerekir. Ne var ki geleneksel savaşlarda silahlı bir unsurlara karşı, devletlerin kendi iç hukuku ve uluslararası hukuk normlarının belirlediği genel geçer standartlara göre kullanmış olduğu düzenli birlikler, konvansiyonel güçlere karşılık gelmektedir. Bu nedenle devletlerin muharebe ortamında düşman bir kuvvete karşı mobilize ettiği silahlı unsurlar, hukuki bir statüye sahip olduğu belirtilmelidir.

Geleneksel savaş türünde, belirli bir bölgesel veya küresel güvenlik ortamını tehdit eden silahlı güçlere karşı devletlerin, savaşın öznesi olarak kendisini gösterdiği açıktır (Varlık, 2013, s. 199). Dolayısıyla savaşa dahil olan unsurların, devletlerin meşru kuvvet kullanmakla yetkili olan aktörleri olduğundan şüphe edilemez. Bu noktada savaş, bir devlet ile başka bir devlet arasında cereyan eden geleneksel bir iktidar veya egemenlik mücadelesidir. Ancak hem savaşın uluslararası düzeydeki hukukî statüsü hem de geleneksel tanım göz önüne alındığı takdirde, savaşın meşru bir devlet otoritesine karşı olan düzensiz/gayri nizami kalkışma hareketlerini kapsamına almadığını ifade etmek gerekir (Varlık, 2013, s. 124). Diğer bir deyişle ifade edecek olursak konvansiyonel harp, savaşın tarafları veya aktörleri çerçevesinde, devlet dışı, taşeron üniteleri içine almadığı iddia edilebilir. Aynı şekilde, *Army Special Operations Forces Unconventional Warfare* isimli, FM 3-05.130 numaralı yayınına bakıldığında, konvansiyonel savaşların doğrudan askerî metotlarla icra edilen, sivil unsurlar hariç olmak üzere askerî kuvvetlerin birbiriyle çarpıştığı bir mücadele biçimi olduğu vurgusu göze çarpar (FM3-05.130, 2008, s. 1-4). Burada geleneksel harp yöntemleri ışığında, hasım kuvvetlerin savaşma kapasitesinin ortadan kaldırılması amaçlanarak, düşman ülkenin stratejik açıdan önem arz eden bir bölge veya toprağını ilhak etme gayretlerinin somutlaştığından söz edilir. Öyleyse düzenli birliklerce yürütülen geleneksel savaş anlayışında, düşman unsurların iradesi tahakküm altına alınmak suretiyle hedef ülkenin toprak bütünlüğüne hakim olma çabalarından bahsetmek mümkündür. Bu noktada hedef ülkenin politikalarına nüfuz etmek, savaş stratejisini değiştirmesini sağlamak, siyasal yönetim anlayışını domine etmek gibi bir dizi askerî ve siyasal hedefler güdüldüğü açıktır. Bu siyasal hedefleri hayata geçirebilmek için muharebe sahasında düzenli kuvvetler aracılığıyla yürütülen operatif faaliyetlerde, savaşan ve savaş dışı unsurlar (nonbelligerents) arasında keskin bir ayırım yapılması mümkündür (FM3-

05.130, 2008, s. 1-4). Muharebe sahasında (operation area) savaşı ve savaş dışı aktörler arasında bir ayırım yapmak, konvansiyonel harplerde savaşı doğrudan etki eden oldukça kritik bir faktördür. Oysaki geleneksel savaş anlayışının değişmesiyle birlikte, harekât sahasının giderek karmaşıklaştığı, savaşı ve savaş dışı kalan unsurlar arasında belirgin bir ayırım yapılmasının zorlaştığı sonucuna varılmaktadır.

Ancak bunun ötesinde, konvansiyonel harp kavramının geniş bir yelpazede anlaşılabilir kılınması için geleneksel savaş anlayışını irdeleyen askerî talimnamlere de bakılması önem arz eder. Ne var ki Amerikan Deniz Donanması'nın MCDP 1 numaralı Warfighting başlığını taşıyan askerî yayına göre, konvansiyonel savaş anlayışına ilişkin askerî odaklı bir tanımlamaya yer verilirken, aynı zamanda savaşlarda etkili bir mücadele aracı olarak kullanılan devlet dışı, taşeron aktörlere de alan açıldığı görülür. Bahse konu askerî talimnamede, geleneksel savaşın karakteristiği ve doğası ile ilgili açıklamalar yapılır. Burada savaş, askerî bir kuvvet kullanmak suretiyle organize olan çeşitli grupların kendi çıkarlarını gerçekleştirmeleri için şiddete başvurmalarıyla ilintili olup, bu grupların devlet aktörlerince organize edildiği göz ardı edilmemelidir (Warfighting, 1997, s. 3). Ancak bahsi geçen askerî yayında da belirtildiği üzere, konvansiyonel harplerde savaşın doğasının anlaşılabilmesi için sadece devletler tarafından teşkilatlandırılan askerî birliklerin ele alınması yeterli olmaz ama aynı zamanda devlet dışı gruplar biçiminde nitelendirilen çeşitli hizipler, fraksiyonlar ve aynı zamanda uluslararası koalisyonlar tarafından örtülü bir şekilde organize edilmek suretiyle desteklenen politik aktörlerin de var olduğu belirtilmelidir. Burada konvansiyonel harp anlayışından farklı bir yörüngeye oturan savaş tanımının yapıldığı görülür. Dolayısıyla savaşın öznesi konumunda bulunan politik aktörler, temsil ettikleri ideolojik kimlik gereğince, savaş konvansiyonel veya klasik anlayışlardan koparmışlardır.

Ayrıca, konvansiyonel savaş anlayışındaki radikal kırılmanın en önemli temsilcisinin Mao olduğu ifade edilebilir. Mao'ya göre savaş 'sınıflar, uluslar, devletler ya da politik gruplar arasındaki çelişkiler belirli bir aşamaya geldiği zamanda, bu çelişkilerin çözülmesi için girişilen en yüksek mücadele biçimidir' (Mao, 2003, s. 10). Mao bu mücadele biçimini devrimci savaş biçiminde temellendirir. Devrimci savaş stratejisi ise ulusal bir mücadele yöntemi olup, düzenli ordulara karşı icra edilen uzun süreli, yıpratıcı bir çatışma halidir. Bu tartışmalardan hareketle, ideolojinin yarattığı sarsıcı etkinin kuramsal düzlemde yapılan savaş tanımlarına da sirayet ettiği, savaşı ilişkin yaklaşımları farklılaştırdığı öne sürülebilir.

Öte yandan, geleneksel harp anlayışının, taktiksel bir düzeyde kavranabilmesi için Prusyalı General Clausewitz'in *Savaş Üzerine* isimli yapıtında bakıldığında, konvansiyonel harbin

içsel sınırlarının çizilebilmesi mümkündür. Clausewitz konvansiyonel savaşa ilişkin, çok genişletilmiş bir düello olarak fiziksel bir güç kullanılması suretiyle düşman veya hasım bir kuvvetin iradesine karşı, askerî kuvvetin kullanılması tanımını yapar (Clausewitz, 2015, s. 29). Öyleyse savaş farklı aktörlerce icra edilen bir düello olmakla birlikte, sınırsız düzeyde kuvvet kullanma halidir. Düşman unsurlarına karşıtlık oluşturan bir kolektif iradenin kabul ettirebilme taktiği kapsamında kullanılan kuvvet, askerî birliklerce hasım veya belirli bir hedef üzerinde yaratılan etkiden başka bir şey değildir. Bu bağlamda savaş birbirine düşman, birbiriyle çatışan ve kendi kuvvet iradesini bir başkasına dayatma amacı güden organize bir şiddet biçimidir.

Savaş durumunda devlet aktörlerince kullanılan meşru kuvvet, bir tür şiddet biçimi olmakla birlikte düşmana karşıtlık oluşturan kolektif bir iradenin zorla kabul ettirilme aracıdır (Clausewitz, 2015, s. 30). Burada düşman unsurlarına karşı mutlak bir üstünlük sağlanması hedeflenir. Clausewitz'e göre geleneksel harplerde kullanılan kuvvet kullanma hali fiziksel bir anlama karşılık gelen zorlayıcı etkiyle ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle konvansiyonel harplerde birbiriyle savaşan devletler, savaşın belirleyici aktörleri olarak kendi iradelerini dayatmak suretiyle, gerekli görüldüğü durumlarda aşırı kuvvet kullanımına başvurabilmektedir. Clausewitz aşırı derecede kuvvet kullanımı da savaşın doğası gereği meşru olarak nitelendirmiştir (Clausewitz, 2015, s. 30). Dolayısıyla bir devletin savaş kazanabilmesinin temel kriteri, rasyonel ilkelerle harmanlanmış meşru ve etkili kuvvet kullanımıyla örtüşür. Ancak etkili bir kuvvet kullanma taktiğiyle düşman unsurlarının iradesi zayıflatılıp, üzerinde hakimiyet kurulabilir. Clausewitz düşman birliklerinin askerî yönden hakimiyet altına alınma sürecinde, esas amacın düşman unsurlarının fiilen silahtan arındırılması ve kuvvetli bir tehdit karşısında öngörülmez bir duruma sokulmasının hedeflenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Clausewitz, 2015, s. 32).

Clausewitz'in düşman birliklerine karşı ciddi bir tehdit oluşturularak silahtan arındırma stratejisi, akademik literatürde polemik konusu olan konvansiyonel caydırıcılık/zorlayıcılık kuramına referans gösterilebileceği ileri sürülebilir. Konvansiyonel caydırıcılıkta hedef, düşman kuvvetlerine karşı askerî bir kuvvet kullanmaya gerek kalmaksızın başarı elde etmektir (Öztürk, 2015, s. 27). Ne var ki askerî bir birliğin konvansiyonel düzeyde caydırıcı tehdit unsuru olarak konumlandırılması, düşman unsurların silahtan arındırılmasıyla örtüşmektedir. Clausewitz'in de üzerinde durduğu gibi, askerî birliklerin düşman kuvvetlere karşı kuvvetli bir tehdit meydana getirmenin sonucunda, düşmanı öngörülemez bir pozisyona sokma stratejisi konvansiyonel caydırıcılık noktasında hem fiziksel hem de

psikolojik bir etki yaratmaktadır. Nitekim savaş korkusu ve buna dayalı olarak şekillenen silahsızlandırma gayretleri, caydırıcılığı merkeze alan psikolojik ve algısal bir süreçtir (Öztürk, 2015, s. 27). Bu psikolojik ve algısal süreç dahilinde konvansiyonel birliklerin, pasif tedbirler aracılığıyla hasmın kendisine karşı yıkıcı bir güç kullanmaktan alıkoyulması veya düşman kuvvetlerinin demobilizasyonu caydırıcılığın karakteristik özellikleridir (Harvey, 1997, s. 5).

4. İDEOLOJİNİN VE SİVİL HALKLA İLİŞKİLERİN GAYRİ NİZAMİ HARBE OLAN ETKİSİ

Gayri nizami harp doktrinini hem taktik seviyede askerî yöntemlerin kullanıldığı hem de sivil halka ilişkileri içini alan askeri olmayan tekniklerin uygulamaya sokulduğu girift bir asimetrik mücadele biçimidir. Ayrıca, gayri nizami harp metodolojik açıdan ekonomik, sosyal, politik ve psikolojik bir düğümlenmeyi içine alan kompleks bir strateji ifade eder. Dolayısıyla söz konusu olan bu savaş stratejisi, birçok yönüyle ideolojik, sosyolojik, felsefi bir temellendirmeyi gerektirir (FM30-104, 1967, s. 5). Askerî doktrin çalışmalarında ihmal edilen veya kısmen saf dışı bırakılan felsefi, sosyolojik temellendirme, gayri nizami harp harekâtının ideolojik ve siyasal kanadını teşkil eder. İsyân hareketleri, ayaklanmaları bastırma harekâtı, psikolojik harekâta karşı koyma, devrimci iç savaş gibi parametreler etrafında kavramsallaştırılan gayri nizami harp, askerî uygulamaların yanı sıra icra edildiği ülke, bölge veya hedef kitle kapsamında sivil halkla olan ilişkileri (civil affairs) kendi bünyesine dahil eder. Bu nedenle gayri nizami harp uygulamaları sadece askerî doktrinler üzerinden şekillendirilmemeli ama aynı zamanda ideolojik, sosyolojik ve felsefi bir perspektiften meselenin farklı güzergâh noktalarından derinleştirilmesi gerekmektedir.

Gayri nizami harbin sosyolojik ve felsefi boyutu geniş bir pencereden kavranabilmesi için ideoloji nosyonunun hem toplumsal aktörler üzerindeki etkisinin hem de siyasal kurumlar ile devlet aygıtı arasındaki ilişki düzeyinin analiz edilmesi önem arz eder. Dolayısıyla ideoloji kavramının felsefi ve sosyolojik çözümlenmesinden hareketle, gayri nizami usûl ve esaslara göre yürütülen savaşın ana omurgasına ilişkin genel bir çerçeve belirlenmek durumundadır. Bu noktada sivil halkla kurulan ilişkiyi esas alarak sürdürülen düzensiz savaşlarda, toplumsal aktörler savaşın belirleyici öznesi konumunda yer aldığından dolayı gayri nizami harbin ideolojik ve politik bir gerçekliğe sahip olduğu iddia edilebilir. O kadar ki gayri nizami yöntemlere göre şekillenen bir harp, sosyal tabakada kritik bir rol üstlenen sivil halk hareketinin ideolojik eğilimlerine – düşünce veya inanç sistemlerine- bağlı olarak filizlenir.

Sivil halkın belirli bir ülkede meşru kabul edilen siyasal yönetime karşı başlattığı isyan, direniş ve ayaklanma eylemleri, ideolojinin ürettiği asimetrik etkiden ayrı düşünülemez.

Bu sebeple, toplumsal alanda cereyan eden siyasal hareketliliğin, sivil aktörlerle iç içe geçen ideolojik ve politik bir yapıya referans noktası oluşturduğu söylenebilir. Siyasal, ekonomik sistemlere entegre edilememiş ve devlet güvenliği için tehdit oluşturan sivil unsurların sosyal hareketliliği, politik bir güç mücadelesinden ibaret olduğu belirtilmelidir (JP3-24, 2018, s. 1-3). Bu durumda, ne tür aşamalardan geçerek hangi noktaya kadar devam edeceğinin tayin edilmesi zor olan kalkışma hareketlerinin, politik güç mücadelesiyle iktidarı ele geçirme girişimlerinden söz edilebilir. O halde, bir devlet yönetiminde ekonomik ve siyasal istikrarsızlıklar giderek artmakta ve sivil halkın güvenlik kaygıları yükselmekteyse, devlet otoritesi kademeli bir şekilde zayıflayacaktır. Bu durumda, politik kontrol mekanizması meşru biçimde devreye sokularak, isyanları bastırma, gayretleri sergilenecektir (JP3-24, 2018, s. 1-4).

Burada, ayaklanma hareketleri konvansiyonel, simetrik bir tehdit çemberinde yer almadığından dolayı askerî müdahalelerin eşgüdümü içinde, asimetrik unsurlara karşı mücadele stratejisi geliştirmek pratik açıdan imkânsızdır. Her ne kadar askerî doktrin ve teorilerde düzensiz, asimetrik unsurlarla olan mücadelede, konvansiyonel birliklerin (lethal force) kullanılabilmesi belirtilmiş olsa da (JP3-24, 2018, s. 1-3), geleneksel orduların kendi iç dinamikleri gereği, düzensiz birliklere karşı etkili bir taktik, strateji geliştirme imkân ve kabiliyetinden yoksun oldukları bilinir.

Diğer yandan, askerî bir kuvvet üstünlüğüyle sınırlandırılmayan, sivil yer altı yapılanmaların etkisinin yoğunlaştığı gayri nizami savaşlarda; ideolojik, siyasal ve sosyolojik kategorilerin ön plana çıktığı ileri sürülebilir. Çünkü konvansiyonel olmayan savaşlarda kuvvet çarpanı olarak konumlandırılan devrimci halk, sosyal yapıda yıkıcı/bölücü bir asimetrik etki yaratma kudretinde olan kitlesel kalabalıkları teşkil eder. Burada özellikle sol ve anarşist fraksiyonların ideoloji kavramına yönelik değerlendirmelerinden hareketle, bahse konu teorik söylemlerle ilişkilendirilen analizlerin, sosyal gerçekliği dönüştürme veya değiştirme çabalarının geniş düzlükte irdelenmesi gerekir. Nitekim konvansiyonel olmayan harplerde, sivil aktörlerden oluşan kitlesel yığınların belirli bir ideolojik hedef doğrultusunda organize olmak suretiyle kolektif bir eylem geliştirme yetenekleri, savaşın ideolojik yönüne vurgu yapar. Bu nedenle düzensiz, düşük yoğunluklu muharebeler, dar bir alana hapsedilmiş ve yaratacağı etkilerin kestirilmesi zor olan dinamik süreçleri ifade eder. Nitekim sivil unsurların ideolojik ve siyasal tercihlerini içine alan çok merkezli bir savaş yapılanması söz konusudur.

Bahse konu kuramsal tartışmaları daha somut ve spesifik bir boyuta taşımak için Mao'nun gerilla savaş stratejisine değinmenin faydası vardır. Mao'nun dünya siyasetine yön veren ve devrimci kitleleri etkilemeye devam eden bölücü savaş stratejisi, Amerikan Ordusu'nun ideoloji kavramına yüklediği anlam açısından oldukça kritiktir. Ne var ki 2008 yılında yürürlüğe koyulan JP 3-24 numaralı *Counterinsurgency* başlığını taşıyan askerî talimname, Mao'cu devrimci savaş stratejisine geniş ölçüde yer verilmiştir. Bahse konu talimnameye göre devrimci ayaklanma stratejisi, savaşın karakterini dönüştüren veya değiştiren bir etkiye sahiptir (JP 3-24, 2018, s. 14). Mao'nun devrimci ayaklanma stratejisi, 2006 yılında patlak veren Nepal başkaldırı hareketlerine uygun ortam hazırladığı düşünüldüğü takdirde, etkisinin günümüzde devam ettiği söylenebilir (JP 3-24, 2018, s. 14). Mao'cu bakış açısı, Marksist ideolojiyi bir tür stratejik praxis olarak yorumlar. Mao'ya göre 'Marksizm bir dogma olmayıp, eylem için bir kılavuz' niteliği taşır (Mao, 2003, s. 9). Marksist teoriden beslenen bu savaş pratiği, harbin sadece askerî bir faaliyet alanı olarak değerlendirilmemesi üzerine inşa edilir (JP 3-24, 2018, s. 14). Dolayısıyla gayri nizami yöntemlerde yürütülen devrimci savaş; askerî, politik, ekonomik, sosyal, psikolojik yapıları birleştirir (JP 3-24, 2018, s. 14). Bunun yanında, 1924-1927 yılları arasında süregelen Çin devrimci savaşının ideolojik, politik ve stratejik zemininin hazırlanmasında Mao'nun önemli bir rol üstlendiğinden şüphe yoktur. Japonya'ya karşı Çin Komünist Partisi önderliğinde yürütülen ulusal kurtuluş savaşının teori ve pratiği 'kesin zafere ulaşma' hedefi üzerine kurgulanmıştır (Mao, 2003, s. 22). Mao'ya göre devrimci bir harpte kesin bir netice elde edebilme için kitle kuvvetini geliştirmek ve 'kırsal bölgelerde üs alanları yaratmak' amaçlanmalıdır (Mao, 2003, s. 24). Dolayısıyla konvansiyonel birliklere karşı güçsüz olan kır gerillası, kitlesel bir kuvvetle hareket etmek mecburiyeti içindedir. Düzenli birliklerin savaş azmini kırabilmek için kır gerillası, savaşı hem kendisine avantaj yaratacak dar bir bölgeye çekmek hem de muharebenin süresini olabildiğince uzatmak mecburiyetindedir. Dar bir bölgeyle kısıtlanmış olan harpte, olabildiği ölçüde bölge halkının politik, istihbarî ve lojistik desteğine başvurulmalıdır. Mao bu stratejiyi 'bütün ittifakları kazanma politikası' olarak dile getirmiştir (Mao, 2003, s. 32). Öyleyse Çin devriminin siyasal propaganda stratejisiyle, dar bir alanda var olan popülasyonun her türlü desteğine başvurulması gerekir.

Sınırlı bölgelerde filizlenen sivil halk eksenli sosyal hareketlerin ideolojik dinamizmi göz önünde bulundurulduğunda, ideolojinin ayaklanma ve isyanı başlatan itici bir güç olduğu ileri sürülebilir. (FM3-24.2, 2009, s. 2-9). Bu durumda isyancı (insurgent) ve saldırgan kuvvetler (aggressor forces) sahip oldukları ideolojik dünya görüşlerini, kendilerini destekleme

noktasında tarafsız kitlelere karşı manipülatif bir araç olarak kullanırlar. Bu propaganda stratejisinde isyan ve başkaldırının rasyonel zemini temellendirilmeye çalışılır. Aynı zamanda başkaldırı ideolojisi propaganda vasıtalarıyla hem toplumsal yapının hem de siyasal ve ekonomik sistemin nasıl kurulacağına ilişkin genişletilmiş bir vizyon ortaya koymayı amaçlar (FM3-24, 2009, s. 2-9). Bunun yanı sıra ideoloji, ayaklanma hareketlerinde oldukça güçlü bir motivasyon kaynağı olarak nitelendirilir. Bu nedenle ideoloji nosyonu kültürel ve dini faktörleri de içine alarak katmerli bir biçimde büyüyen isyanın, sivil halkta geniş bir ölçüde karşılık bulmasına ortam hazırlar. Bunun neticesinde, yer altı örgütlerine müzahir eleman unsurları devşirilmesinde politik bir enstrüman görevi görür (FM3-24.2, 2009, s. 2-9).

4.1. İdeolojik Bir Savaş Olarak Gayri Nizami Harbin Sosyolojik ve Siyasal Analizi

Gayri nizami harp harekâtının toplumsal yapı ile örtüşen ideoloji analizi, Marksist dünya görüşüyle kemikleşmiş kuramsal temellendirmeleri ifade eder.⁹ Gayri nizami harp ve onun taşıyıcı unsurlarının (psikolojik harp, ayaklanmaya karşı koyma harekâtı, kontrgerilla operasyonları) sosyolojik bir bağlamda irdelenebilmesi için ideoloji nosyonunun siyasal düzlemdeki yerinin anlamlandırılması icap eder. Ne var ki düzensiz birliklerin ve asimetrik tehditlerin başat rol oynadığı gayri nizami harplerde, harbin politik öznesi konumunda yer alan sivil unsurların sahip olduğu ideolojik dünya görüşü, gündelik yaşam pratikleri ve devletin siyasal sistemine olan yaklaşım tarzları geniş bir pencereden anlaşılmadığı takdirde, bahse konu olan savaşın doğasına ilişkin bir yaklaşım tarzı geliştirmek olanaksızdır. Buradaki temel iddia, gayri nizami savaşların geçiş güzergâhını belirleyen ideoloji kavramının, savaşın kökensel nedenini belirleyen bir işleve sahip olmasıyla bağdaşır. Bu nedenle gayri nizami savaşların çıkış koşullarını, toplumsal gerçeklik ve siyasal yapı bağlamında incelenebilmesi

---

⁹ Marksist sosyolog Nicos Poulantzas'a göre ideoloji sadece düşünce veya temsiller sisteminden ibaret değildir (Poulantzas, 2006, s. 31). Ama aynı zamanda toplumsal yapıyı şekillendiren ve insanın davranış kalıplarını oluşturan örf ve âdetlerle harmanlanmış bir dizi maddî, ekonomik ve siyasî pratiği ifade eder (Poulantzas, 2006, s. 31). Dolayısıyla ideoloji toplumsal düzen içinde siyasal ve ekonomik pratiklerle bağdaşan bir dizi davranış örüntülerini kapsar. Ancak Marksist düzlemde ideoloji analizi, bir yönüyle de hakim toplumsal sınıf tarafından temsil edilen ideoloji eleştirisiyle birbirine eklenir. Burada yapılan eleştirel analiz, sosyal yapı ve ilişkilere hakim olan sınıfın ürettiği ideoloji söylemine dayandırılır. Poulantzas açısından egemen ideoloji, devletin baskı aygıtları üzerinden tesis edilerek yeniden üretilir (Poulantzas, 2006, s. 31). Egemen ideoloji, devletin kurumsal bütünlüğü ve anayasal düzenine paralellik arz ettiğinden dolayı, Marksist dünya görüşünde devlet düzeninin ortadan kaldırılması, egemen ideolojinin varlığına da son verecektir. Gayri nizami harp açısından Marksist ideoloji eleştirisi değerlendirildiğinde, devlet düzenini ortadan kaldırmayı amaç edinen ve bu hedef doğrultusunda meşru olmayan eylemlere başvuran düzensiz unsurların (ezilen sınıflar, halk kitleleri vb.) toplumsal hareketliliğinden bahsedilebilir. Çünkü gayri nizami harpte siyasal direniş aktörlerinin sosyo-politik düzeni yasal ve barışçı yollarla değiştirmeyi amaç edinmedikleri görülür (FM31-16, 1963, s. 3). Bu nedenle düzensiz unsurlar tarafından yürütülen direniş pratikleri, devlet aygıtı tarafından gayri meşru olarak nitelendirilir.

için öznelere gündelik yaşantısındaki eylem ve motivasyon kaynağını önemli ölçüde etkileyen ideoloji nosyonunun tarafsız bir biçimde incelenmesi önem arz eder.

Burada ideoloji farklı bölgesel/yerel aktörlerce temsil edilen; etnik bölücülük, modern milliyetçilik, Ortodoks Marksizmi, Anarşizm gibi birbirinden ayrı vehçelerde kendisini sergileyen çeşitli radikal eğilimlerle bütünleşir. Dolayısıyla gayri nizami harbin belirli bir jeopolitik düzlemde sınırlandırılan düşük yoğunluklu, farklı güç dengelerini içine alan ulus ötesi aktörlerin rol oynadığı bir savaş stratejisi olduğu düşünüldüğünde, ideolojinin de bu farklı parametreler üzerinden şekillendiği ifade edilmelidir. O kadar ki birbiriyle uyumsuz olan ancak kolektif bir çıkar doğrultusunda hareket etme potansiyeline sahip farklı ideolojik eğilimlerin düzensiz hareketliliğinden söz edilebilir. İdeolojinin yukarıda ifade edilen birbirinden farklı radikal eğilimlerle bütünleşmiş politik bir formasyonu ifade ettiğinden dolayı, gayri nizami harbin icra edildiği bölgenin hedef kitle yapısına göre kültürel, etnik ve dini asimetrisi göz önünde bulundurulmalıdır (FM90-8, 1986, s. 2-3). Diğer bir deyişle gayri nizami harp, icra edildiği dar bir alan, bölge veya coğrafya ile sınırlandırıldığından, ideolojinin bu çevresel kısıtlamalar üzerindeki etkisinin detaylandırılması önem arz eder. Çünkü yerel halkın dünya görüşünü merkeze taşıyarak, sınırlı bir alanda yürütülen düzensiz savaşlar gerek tarihsel ve politik şartlara gerekse ideolojik eylem kaynağına göre şekillenir.¹⁰ Bu noktada gayri nizami metotlarda icra edilen savaşlar ideolojik yapı ve kültürel asimetrinin etkisiyle iki farklı kulvar üzerinden derinleştiği görülür. Bunlardan birisi yabancı işgal kuvvetlerine karşı gerçekleştirilen ulusal kurtuluş savaşları, diğeri ise meşru devlet sistemine, anayasal düzene karşı başkaldırıyı içeren isyan hareketleridir (insurgency). Bu noktada,

---

¹⁰ Örneğin, İkinci Dünya Harbi'nde Avrupa'nın işgal edilen birçok ülkesinde gayri nizami harp, uygulama düzeyinde evrensel bir niteliğe bürünmüştür (Toptaş, 2009, s. 226). O kadar ki İkinci Dünya Savaşı sırasında Batı Cephesi'nde gerilla savaşı, düzenli veya konvansiyonel harple eşdeğer görülmüştür (Toptaş, 2009, s. 227). Burada gayri nizami harbin cephedeki askerî tatbiki gerilla savaşı üzerinden şekillenmiştir. Gayri nizami harp denklemi içinde gerilla savaşı, konvansiyonel savaşlardan taktik ve strateji düzeyinde farklılaşmaktadır. Bilhassa İkinci Cihan Harbi'nde işgalci düşman kuvvetlere karşı başkaldırı/isyan unsurlarının hareketlendirilmesi, kışkırtılması, silahlandırılması gerilla harbinin tatbikiyle ilişkilidir (Toptaş, 2009, s. 226). İkinci Dünya Harbi sona erdikten sonra gayri nizami harp düşük yoğunluklu direniş ve çatışmalarla bölgesel düzeyde sürdürülmeye devam etmiştir. Küba, Filipinler, Cezayir, Afganistan örnekleri gerilla taktiklerinin kullanıldığı gayri nizami savaşlar arasında gösterilmektedir (Toptaş, 2009, s. 227).

Burada bölgesel jeopolitik açısından güvenlik ortamının şekillendirilme süreci içinde gerek isyan hareketlerinin gerekse gerilla harbinin teori ve tatbiki ideolojik kıstaslara, bölgesel farklılıklara göre değişkenlik gösterdiği açıktır. Nitekim İkinci Cihan Harbi'nde ortaya koyulan gayri nizami harple bağdaşan taktiksel uygulamaların, günümüzün güvenlik ortamında üretilen stratejik paradigmalara uyumlu olmadığı altı çizilmelidir. Diğer bir deyişle, İkinci Dünya Harbi'nden günümüze kadar süregelen, düzensiz unsurların veya devlet dışı aktörlerin kullanıldığı gayri nizami savaşlarda teori ve pratik noktasında radikal bir farklılaşma vardır. Bu radikal kopuşa sebebiyet veren unsurların başında hem ideolojik dünya algısı hem de ideolojiyle ilişkilendirilen değer ve prensipler yer alır. Bu noktada çağın maddi gerçekliği, belirli bir coğrafyada var olan popülasyonun ideolojik, duygusal eğilimleri, kültürel ve etnik aidiyet bağları gibi sayısız faktörler gayri nizami harbin taktik ve stratejik düzeyde farklılaşmasına sebebiyet vermiştir.

düzensiz tehdit unsurlarının etkin rol üstlendiği gayri nizami harbin ulusal kurtuluş mücadelesini somutlaştıran en spesifik örnek, 1960 ile 1975 yıllarını kapsayan Vietnam Savaşı'dır. Vietnam Savaşı, bir ülkenin meşru yönetimine karşı yürütülen ayaklanma stratejisinin dışında, yabancı işgal kuvvetlerine karşı icra edilen gayri nizami harp örneğini ifade eder. Vietnam Harbi'nde tecrübe edildiği üzere komünizm düşüncesi, gayri nizamin harbin ideolojik işlevini meydana getirmiştir. O kadar ki işgalci Amerikan Ordusu'nun teşkilatlı büyük birlikleri, uzun bir süreye yayılan harpte başarısız olmuş ve bunun neticesinde dersler çıkarmıştır. Bu derslerin ana fikri ise konvansiyonel orduların, ideolojik bir motivasyona sahip isyancılara karşı ortaya etkili bir mücadele stratejisi koyamamış olmasıdır (Irregular Warfare, 2007, s. G-3). Diğer taraftan, 1931 yılında Rumların Enosis ayaklanmalarına karşı, Kıbrıs Türk halkının savunulması, Enosis faaliyetlerine karşı koyulması maksadıyla kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı (Yalçın, 2016, s. 281) da bir gayri nizami harp örneği teşkil etmektedir. Burada Türk Mukavemet Teşkilatı'nın hücreli örgütlenme biçimi, mukavemet unsurlarının yerel halkın güvenini kazanması ve Türklük davasını neticelendirilebilmesi maksadıyla psikolojik odaklı bir direnişi (Yalçın, 2016, s. 285-286) hayata geçirme çabaları gayri nizami harp metodolojisiyle uyumaktadır.

Bunun yanı sıra, konvansiyonel olmayan savaşların, ulusal mücadelelerden farklı olarak, bir ülkenin meşru yönetimine karşı içeriden yürütülen sinsi ve örtülü faaliyetleri de içine aldığı belirtilmelidir. Bu durum, gayri nizami harbin öteki yüzüdür. Ne var ki gayri nizami harplerde çatışma ve mücadelenin belirleyici unsuru olarak konumlandırılan başkaldırı hareketi, bir ülkenin meşru kabul edilen yönetimini ideolojik ve politik amaçlar doğrultusunda yıpratmayı amaç edinir. Bu maksatla kamusal alanda kolektif şiddeti devreye sokmak suretiyle toplumsal yapının istikrarsızlaştırılması hedeflenir (Counter-Insurgency Operations, 2008, s. 1-1). Nitekim gayri nizami harpte başkaldırı veya ayaklanma, siyasal ve ideolojik amaçlar barındıran, bununla birlikte toplumsal düzeni belirli bir amaç/hedef doğrultusunda değiştirmeyi esas alan yıkıcı, düzensiz etkinlikler bütünüdür. Dolayısıyla devlet dışı, asimetrik aktörlerin kritik bir rol üstlendiği gayri nizami savaşlarda, siyasal düzlemde şekillenen ideolojinin devlet ve kamu düzeni karşısı bir üst yapıya karşılık geldiği vurgulanmalıdır. Ancak burada ideoloji sistemi sadece belirli bir siyasal sistemin parçası olarak değerlendirilmemelidir. Aynı zamanda toplumsal sistem içinde şekillenen kolektif şiddet eylemleriyle beraber düşünülmüş, siyasal ve yıkıcı bir etkinin ana damarıdır (Counter-Insurgency Operations, 2018, s. 1-1).

Diğer yandan, ayaklanmalara karşı koyma harekâtı bağlamında belirginleşen gayri nizami harbin, devlet düzenine karşıtlık oluşturan faaliyetleri Lenin'in *Devlet ve Devrim* ismini taşıyan eserinde geniş çapta yankı bulmuştur. Lenin, Alman Marksist düşünür Engels'in devlet karşıtı fikirlerinden hareketle, *kendiliğinden hareket eden silahlı bir örgütün* oluşturulması gerektiğini savunmuştur (Lenin, 1999, s. 17). Devletin kamu gücüne ideolojik ve politik bir karşıtlık oluşturan bu silahlı örgüt, ülke yönetimine karşı ayaklanma taktiği geliştirmektedir. Devrimci düşüncenin pratik felsefesini oluşturan bu illegal yapı, şiddete dayalı ideolojik bir programla birbirine eklenmektedir. Lenin 'devrimci savaşın yöntemlerini savunmak, hazırlamak, değerlendirmek amacıyla illegal bir örgütün kurulması' fikrini destekler (Lenin, 1975, s. 28). Bu düşünce gayri nizami harbin ideolojik işleyişini göstermektedir. O kadar ki Lenin'e göre devrimci bir programın işletilebilmesi için devletlerin ulusal ideolojileri kisvesi altında yürüttükleri emperyalist savaşların, devrimci şiddete dayalı bir iç savaşa dönüştürülmesi söz konusudur (Lenin, 1975, s. 27). Dolayısıyla gayri nizami harbin devrimci şiddetle bağdaşan noktası, devletin egemenliğine son verilmesi ve egemen ideolojinin yarattığı sınıf farklılıklarının ortadan kaldırılması düşüncesiyle örtüşür (Lenin, 1999, s. 25).

Siyasal sistemin ve devlet düzeninin değiştirilmesi fikri Marx'ın *Alman İdeolojisi* ismini taşıyan eserinde açık bir şekilde dile getirilir. Marx söz konusu olan eserinde, 'koşulların değişmesi ile insan etkinliğinin veya öz-değişiminin örtüşmesi, ancak devrimci pratik olarak kavranıp doğru anlaşılabilir' der (Marx, 2013, s. 16). Marx'a göre siyasal ve toplumsal koşulların değiştirilmesi ancak devrimci bir şiddet eylemi üzerinden gerçekleştirilebilir. Devrimci pratiklerin sosyo-politik bir düzlemde, var olan düzeni yeniden inşa etmeye dönük çabası, ideoloji nosyonundan bağımsız düşünülmemelidir. O kadar ki Marx'a göre toplumsal hayatın tamamı, kendi özünde pratik bir etkinlikten ibaret olduğu için, esas olan bu pratiğin eşgüdümünde sosyal dünyayı kökünden değiştirmek hedeflenmelidir (Marx, 2013, s. 16-17). Marx'ın devrimci pratikleri merkeze alarak, var olan siyasal, sosyal düzene karşı bir başkaldırı niteliği taşıyan yıkıcı eylem retoriği gayri nizami harpte, kitlelerin meşru yönetime karşı başkaldırı eylemlerinin ideolojik bir bağlama oturtulmasıyla aynı denklemde birbiriyle kesişir.

Gayri nizami harpte kitlelerin mevcut sisteme karşı ayaklandırma/isyana teşvik etme taktiği, devrimci ideolojinin normlarından ayrı tahayyül edilemez. Marx'ın *Alman İdeolojisi* isimli eserinde geniş bir yelpazeden yer verdiği *isyan* kavramı da pratik bir niteliğe sahip olmasıyla birlikte devrim, toplumsal/siyasal eylem, mevcut olanın devrilmesi, mevcut koşulların kökten

değiştirilmesi gibi belli başlı anlam tabakalarına karşılık gelmektedir (Marx, 2013, s. 324). Burada ideolojik ve politik bir eyleme eşdeğer tutulan isyanın, devrimci bir motivasyon doğrultusunda mevcut koşulların değiştirilmesi, aynı zamanda devlet düzeninin ortadan kaldırılması hedefi üzerine inşa edilir. Marx burada mevcut koşulların kökten değiştirilmesiyle ilişkilendirdiği isyana ilişkin olarak şu saptamayı yapar: “Devrim, mevcut koşulların ya da statünün, yani devlet ya da toplumun kökten değiştirilmesinden ibarettir, dolayısıyla politik veya toplumsal bir eylemdir. İsyân, kaçınılmaz bir sonucu, koşulların değiştirilmesi olsa da bu değişimden hareket etmez, insanların kendilerinden hoşnut olmamalarından hareket eder.” (Marx, 2013, s. 324). Burada isyan hareketinin, insanın siyasal ve toplumsal düzen içinde kendinden hoşnut olmaması durumu gayri nizami harp harekâtı açısından kilit bir noktadır.

Bu anlatılanlar ışığında, FM 31-16 sayılı *Counterguerilla Operations* ismini taşıyan talimnamede şu belirtilir: Sosyal bir mukavemet hareketinin başlangıcında politik, ekonomik veya hukukî düzenle ilgili spesifik bir rahatsızlık gereçlendirilir (FM31-16, 1963, s. 3). Bahse konu rahatsızlığın, kolektif bir irade doğrultusunda etkisinin giderek arttırılması ve bunun sonucunda, bir bölgedeki popülasyon üzerinde negatif bir algı yaratılması amaçlanır. Siyasal ve sosyal düzeni hedefe oturtan mukavemet hareketinde, devrimci bir ideolojik itilimin ön gerektirdiği şartların da oluşmasıyla beraber, kitlesel algıya nüfuz eden rahatsızlığın bir antipatiye veya hoşnutsuzluğa (disaffection) dönüştürülmesi esas alınır (FM31-16, 1963, s. 3). Burada siyasal düzen ile ilgili muhalif bir ideolojik dünya algısına sahip olan küçük grupların, organize bir şekilde yeraltı teşkilatlanmasıyla mukavemet unsurlarına örtülü destek sağladığı belirtilir (FM31-16, 1963, s. 3). Çünkü var olan kamusal düzene ilişkin kitlesel algıya empoze edilen ideolojik rahatsızlık ve antipati, direniş örgütlerine örtülü destek verilmesi sonucunu doğurur. Bu nedenle gayri nizami gerilla harbinde hücre sistemiyle örgütlenen, aynı zamanda sivil toplumun örtülü, açık desteğini alan mukavemet unsurları, kendi tabanlarını istihbarî, lojistik, askerî açıdan destekleyen kitlelere dayandırmaktadır.¹¹ Sonuç olarak, düzen karşıtı hareketliliğin dolaylı yollardan

¹¹ Askerî taktik açısından gerilla örgütleri hücre tipi yapılanmalarla örgütlenerek örtülü faaliyet icra eder. Hücresel organizasyonlar; lojistik, istihbarî ve askerî faaliyetlerin örtülü ve dolaylı yollarla şekillendirilmesini sağlayan kritik bir oluşumdur. FM 30-104 numaralı *Handbook On Aggressor Insurgent War* isimli yayına göre bir hücrenin kuruluşu, özellikle askerî ve istihbarî faaliyetlerin koordinasyonu kapsamında etkili bir güvenlik tedbirlerinin alınabilmesi için oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra her hücre, birbirinden ayrı birimler olarak hücre lideri tarafından atanan üç veya yedi üyeden oluşur (FM30-104, 1963, s. 10). Bir ülkenin her bölgesel kanadında aktif rol üstlenen ve ayrıca, sivil mukavemet durumunu ideolojik ve siyasal gereçlerle desteklemek amacıyla örtülü faaliyetler yürüten hücre elemanları, hiçbir şekilde birbiri hakkında bilgi sahibi değildir (FM30-104, 1967, s. 11). Bu noktada, sivil direniş hareketlerini taktik ve operatif seviyede destek olmak için

desteklenmesinin kökensel sebebi gerek Marx'ın Alman İdeolojisi'nde vurguladığı gerekse FM31-16 numaralı talimnamede yer verildiği şekliyle, mevcut sosyo-politik koşullarının devrimci bir ideolojik eylemle değiştirilmesine ortam hazırlayan kolektif bir rahatsızlıkla ilgilidir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Konvansiyonel savaş doktrinlerinden bağımsız bir çerçeveye oturan gayri nizami harp günümüzün toplumsal gerçekliğini şekillendiren siyasal ideolojilerden yalıtılmış değildir. Gayri nizami harbin sosyolojik ve felsefi bağlamını teşkil eden yıkıcı ideolojiler, sosyal aktörlerin asimetrik etkiler yaratan ayaklanma ve isyan hareketlerine uygun zemin hazırlamaktadır. Toplumsal aktörlerin, devletin meşru yönetimini tehdit eden ayaklanma eylemleri, siyasal ideolojilerin felsefi yorumuyla ilişkilidir. Bu nedenle gayri nizami harp, konvansiyonel harp doktrininden ayrı olarak ideolojik ve felsefi bir damardan beslendiği ileri sürülebilir. Diğer taraftan, gayri nizami harbin taktik, konsept ve doktrin anatomisinin çıkarılmasına yardımcı olacağından dolayı, konvansiyonel harp tanımı ve genel doktrini geniş bir yelpaze içinde temellendirilmiştir. Bu durumda ulaştığımız sonuç şu olmuştur: Klasik savaş anlayışları, düzenli ordular arasında gerçekleşen ve sivil aktörlerin hesaba katılmadığı simetrik bir güç mücadelesiyken, gayri nizami harp ise gerek askerî taktiklerin gerekse politik ideolojilerin istismar edilmesi üzerine kurulu asimetrik bir çatışmadır. Ayrıca klasik savaş yaklaşımlarında, harbin öznesi devletler veya konvansiyonel ordularken, gayri nizami harbin öznesi sivil unsurları içine alan isyancı, milis ve gerilla kuvvetleridir.

Geleneksel harp prensipleri tarafından domine edilen konvansiyonel savaş anlayışları, askerî taktik ve stratejiler üzerinden kendisini gösterirken, gayri nizami harp harekâtı ise politik ideolojiler üzerinden şekillenmektedir. Buradan hareketle, araştırmamızda geleneksel savaşların tanımı, sınırları ve ilkeleri tespit edilmiş ve bunun üzerinden savaşın doğasındaki dönüşüm, gayri nizami harbin ideolojik karakteristiği üzerinden detaylandırılmıştır. Nitekim konvansiyonel harp ile gayri nizami harp arasındaki gerilim ve çatallaşmanın, politik ideolojiler kaynaklı olduğu sonucuna varılmıştır. Spesifik olarak, Ortodoks Marksist ideolojiyi merkezine alan çeşitli sol fraksiyonların, felsefi ve sosyolojik düzlemde ortaya koydukları politik amacın, devletlerin anayasal düzenini ortadan kaldırmak olduğu ifade

---

özellikle istihbarî bir ünite gibi faaliyet gösterildiği açıktır. Nitekim hücre tipi şebekelerin icra ettiği istihbarî faaliyetlerin komutasında, hücre lideri etkin bir rol üstlenirken faaliyetin emniyeti gözetildiği için hiçbir üye, doğrudan örgüt lideri ile kontak kuramaz. Sivil direniş hareketini dolaylı yollarla desteklenmesi ve bu minvalde kritik bilgi ihtiyaçlarının karşılanması için, toplanan bilgiler çeşitli kurye veya postalar aracılığıyla örgüt liderine aktarılmaktadır (FM30-104, 1967, s. 11).

edilebilir. Öte yandan, gayri nizami harpte devletlerin meşru yönetimlerini taciz etmek, zayıflatmak, itibarını sarsmak maksadıyla yürütülen düzensiz ve asimetrik mücadelelerin, düzenli ordulara karşı yapılan düşük yoğunluklu saldırılarla örtüştüğü ileri sürülebilir. Gayri nizami harpte yıkıcı bir unsur olan gerillanın, gerek meşru yönetimlere gerekse düzenli ordulara karşı giriştiği bölücü faaliyetler silsilesi içinde, devrimci ideolojinin oldukça güçlü bir motivasyon kaynağı olduğu değerlendirilmektedir. Öyleyse teknik ve teknolojik yönden üstün olan devletlerin konvansiyonel ordularıyla yapılacak her türlü devrimci mücadelelerin, gayri nizami harbin ideolojik programını teşkil edeceği açıktır.

Diğer yandan, devletlerin kendi varlıklarına yönelik içeriye dönük ve dış destekli asimetrik tehditlere karşı güvenlik politikalarını yeniden düzenleme ihtiyacı duyduğu sonucuna askerî talimnameler ve istihbarat raporları incelenmek suretiyle ulaşılmıştır. Gayri nizami harp doktrinine ilişkin yazılan askerî talimnamelerde devletlerin millî güvenliğinin yeniden şekillendirilmesine yönelik olarak; ayaklanmaya karşı koyma, kontrgerilla, gayri nizami kuvvetlere karşı harekât gibi askerî taktiklerin geliştirildiği görülmüştür. Bilhassa gayri nizami ünitelere karşı icra edilen harekâtlarda; ayaklanmaya karşı koyma, gerilla unsurlarına karşı sivil mukavemet, psikolojik harp, şeklinde dallanıp budaklanan taktiklerin eşgüdümünde, sivil popülasyonun ideolojik eğilimlerinin hesaba katılması gerektiği neticesine varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Army Doctrine Publication (2005). *Land Operations*. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a82e143e5274a2e87dc3705/Army_Field_Manual_AFM_A5_Master_ADP_Interactive_Gov_Web.pdf (14 Aralık 2023).
- Buffaloe, D. (2006). *Defining Asymmetric Warfare*. A National Security Affairs Paper, no. 58.
- Chief of Land Staff (2008). *Counter-Insurgency Operations*. <https://info.publicintelligence.net/CanadaCOIN.pdf> (10 Aralık 2023).
- Chief of Land Staff (2008). *Land Operations*. <https://info.publicintelligence.net/CanadaLandOps.pdf> (14 Aralık 2023).
- CIA (1952). *Ideological Warfare*. <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP80-01065A000200080053-0.pdf> (10 Aralık 2023)
- CIA (1984). *Psychological Operations in Guerilla Warfare*. <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP86M00886R001300010029-9.pdf> (10 Aralık 2023).
- Clausewitz, C. (2005). *Savaş Üzerine* (Çev. S. Koçak). Doruk Yayınları.

- FM 3-05.130. (2008). *Army Special Operations Forces Unconventional Warfare*. Headquarters Department of the Army.
- FM 3-18. (2004). *Special Forces Operations*. Headquarters Department of the Army.
- FM 3-24. (2006). *Counterinsurgency*. Headquarters Department of the Army.
- FM 3-24. (2009). *Tactics in Counterinsurgency*. Headquarters Department of the Army.
- FM 30-104. (1967). *Handbook on Agressor Insurgent War*. Headquarters Department of the Army.
- FM 31-16. (1963). *Counterinsurgency Operations*. Headquarters Department of the Army.
- FM 33-5. (1949). *Psychological Warfare in Combat Operations*. Headquarters Department of the Army.
- FM 90-8. (1986). *Counterinsurgency Operations*. Headquarters Department of the Army.
- Galula, D. (1965). *Ayaklanmaları Bastırma Hareketleri* (Çev. H. Lembet). Gnkur. Basımevi.
- Harvey, J. (1997). *Conventional Deterrence and National Security*. Air Power Studies Center.
- Hughes, B. ve Robson F. (Der.). (2022). *Antik Dönemden Günümüze Gayri Nizami Harp* (Çev. A.Güneş). Kronik Yayınları.
- Joint Operating Concept. (2007). *Irregular Warfare*. https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/joc_iw_v1.pdf (21 Aralık 2023).
- JP 3-24. (2008). *Counterinsurgency*. https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_24.pdf (14 Aralık 2023).
- Kitson, F. (1971). *Low Intensity Operations*. Faber and Faber.
- Lenin, V.I. (1975). *Sosyalizm ve Savaş* (Çev. N.Solukçu). Sol Yayınları.
- Lenin, V.I. (1999). *Devlet ve Devrim* (Çev. S. Kaya ve İ. Yarkın). İnter Yayınları.
- Marx, K. (2013). *Alman İdeolojisi* (Çev. T. Ok ve O. Geridönmez). Evrensel Basım Yayın.
- MCDP 1. (1997). *Warfighting*. Headquarters United States Marine Corps.
- Metz, S. Ve Johnson D. (2001). *Asymmetry and U.S. Military Strategy: Definition, Background, and Strategic Concepts*, https://www.files.ethz.ch/isn/104646/Assymmetry_US_Military_Strategy.pdf (14 Aralık 2023).
- Ney, V. (2019). *Gerilla Harbi ve Propaganda* (Çev. M. M. Çam). İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özcan, A. & Özdemir, E. (2022). *Gayri Nizami Harp Tarihi*. Kronik Yayınları.
- Özdemir, E. (2021). 11 Eylül Terör Saldırıları Sonrası ABD Gayrinizami Harp Anlayışının Değişimi. *Güvenlik ve Strateji Dergisi*, 563-601.

-
- Öztürk, Y. (2015). Konvansiyonel Savaş Devri Geride mi Kaldı? *Millî Güvenlik ve Askerî Bilimler Akademik Dergisi*, no 6., 23-42.
- Poulantzas, N. (2006). *Devlet, İktidar ve Sosyalizm* (Çev. T. Ilgaz). Epos Yayınları.
- Sun-Tzu (2008). *Savaş Sanatı*. (Çev. A. Demir). Kastaş Yayınları.
- TC 7-100.3. (2014). *Irregular Opposing Forces*. Headquarters Department of the Army.
- Toptaş, E. (2009). *21. Yüzyılda Savaş*. Kripto Kitaplar.
- Varlık, A. (2013). Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım. *Avrasya Terim Dergisi*, 114-129.
- Yalçın, E. (2016). Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı ve Rauf Denктаş. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 279-301.
- Zedung, M. (2003). *Teori ve Pratik* (Çev. N. Solukça). Eriş Yayınları.
- Zedung, M. (2003). *Askeri Yazılar* (Çev. N. Solukça). Eriş Yayınları.